

HÉT HANGJÁTÉK

(Az Újvidéki Rádió hullámhosszán november derekától március elejéig.)

Évadnyitás a Rádióban címmel öt hangjáték-bemutatóról közöltünk jegyzetet az Üzenet februári számában. Ezúttal újabb hét hangjátékról számolunk be. Nevezetesen Jean-Paul Sartre *Egynapi halasztás*, Henk van Kerkwijk *Für Elise*, Hegedűs Géza *Az özvegy és a katona*, Alekszander Szolzsenyicin *Gyertyaláng a szélben*, Jocelyne Smith *Betonfejország*, Ingmar Bergman *A város és Andrej Kuksajev Vakleszállítás* című művének a bemutatójáról.

1. ALKALMI KITÉRŐ

A mostani hét és az előzőleg méltatott öt hangjáték kapcsán mindezekelőtt azt szeretnénk elmondani, hogy láthatatlan színházunk — egy-két gyengébb produkciótól eltekintve — ismét igazolta létjogosultságát, vagyis azok elvárásait, akik az ösztönös rádiózás zene- és szószuhatágán kívül a nagyobb érdeklődést feltételező rádiószínházi előadásokat, illetve a hangjáték-műsorokat is igénylik. Mert, akárcsak régebben, az idei évad eddig bemutatott műveinek zöme is arra figyelmeztetett, hogy ez a »színház« — amennyiben művészi és emberi jelentéstartalмаkat közvetít — még mindig a legszemélyesebb, legmeghittebb, egyúttal pedig a legizgalmasabb színház tud lenni, mivel a színpad, a film vagy a televízió megkötöttségei nélkül — az éterbe röppent szavakból — ki-ki úgy ötvözi egybe az eléje pergetett életet, avagy annak egy-egy mozzanatát, ahogy azt képzeletvilága lehetővé teszi. Mondhatnánk persze azt is, hogy képzeletének színpada — mivel a hangjáték (rádiójáték), annak ellenére, hogy a sok százezres vagy több milliós hallgatósághoz szól, voltaképpen mindig az egyénhez, az egyedi emberhez

férkőzik közel, s nem a nagyközönséghez. Első pillanatra ellentmondásnak látszik ez, de aki tapasztalta már, hogy még a kollektívan meghallgatott hangjátékokat is mindenki másképpen éli át, illetve értelmezi, az maga is tudja, hogy mind a jó, mind a rossz hangjáték első-sorban személyes (kellemes vagy kellemetlen) élmény marad.

Azzá pedig nem más, mint kinek-kinek szellemi és érzelmi fogékonysága (és persze a megírás és megjelenítés módja) teszi — akár a könyvet, amelyet (közismerten) szintén akkor kedvelünk a legjobban, ha meghitt kettesben maradhatunk vele.

2. EMBERSÉGÉRT PERELŐ MŰVEK

Az említett időközben bemutatott hangjátékok mindegyike — még a leggyengébb, az egészen felszínes *Betonfejország* is — a jobb, az emberségesebb, a »lakhatóbb« világért perelt, egy olyan világért, amelyben ismeretlen (vagy csak nagyon ritka jelenség) a közöny, a ridegség, az emberek közti civódás, avagy a kishitűség, zsarnokoskodás, meg nem értés stb. Legfrappánsabban, legszívbeemarkolóbban Ingmar Bergman *A város* című hangjátéka fejezte ezt ki (Lékay Ottó fordításában). A darab, az emberek és a maga elől is menekülő, élete minden keserűségét, balfogását felejténi akaró Joakim (és környezete) sorsát megidézve, arra figyelmeztetett, hogy az ember minden és mindenki elől elmenekülhet, de önmaga elől, a saját gyöttrő, újra és újra megszólaló lelkiismerete elől nem menekülhet el soha. Még akkor sem, ha a hajdani rossz cselekedetek vagy emlékek színhelyét (mint ez esetben a várost) az emberekkel

együtt felrobbantják, megsemmisítik. Ezért hát — értelmezhetjük a feszült légkört és roppant plasztikusan és rádiófonikusán megrendezett, illetve életre keltett dráma mondánivalóját — dőreség minden olyan igyekezet, amely a kelemetlen dolgok elhagyásával a múltat szeretné megszépíteni. Mert köztudomású: sohasem a kacsalábon forgatható múltat, hanem a mában élő és a még holnap is ittmaradó ember arcát kell megszépíteni, emberhez méltóvá varázsolni. Ez a tizenegy személyes hangjáték természetesen nemcsak életszerűségével, hús-vér figuráival kötötte le a hallgatók figyelmét, hanem a Rádiószínház művészeinek a játékkal is. A legszuggesztívebb alakítással Nagygellért János (Joakim), N. Kiss Júlia (Anne Schlachter) és Várady Hajnalka (Marie) tűnt ki.

A kifejező zenei aláfestésekkel tarkított hangjátékot nagy hozzáéréssel Benedek Árpád rendezte és Stanislav Stepanović vette fel szalagra.

Az emberiségért és az emberi felelősségtudatért szót emelő másik két erőteljes mű szintén Benedek Árpádnak, a budapesti József Attila Színház rendezőjének irányításával készült.

Közülük a sorrendben előbb sugárzott Szolzsenyicin-dráma, a *Gyertyaláng a szélben* a társadalom, a tudomány és az egyéni szabadság összefüggéseit, illetve összetett voltát vizsgálta, másrészt pedig az egész emberiség sorsát kutatta. Így derítette ki, hogy nem mindegy, hogyan viszonyulnak a dolgokhoz, mivel, ha a tudományos kísérletezések közben »a világűrben nem is veszítünk semmit, itt a Földön (egy meggondolatlan lépéssel, felelőtlenül) az utolsó kincsünket is elveszítjük«.

A közvetlen és meleg hangú másik hangjáték, Kucsajev *Vakleszállása* egy látszatra banális (de mostanában főkéntbb időszerű) történet keretében azt mondta el, hogy a futóműben meghibásodott repülőgépen miképp válnak gyávákká, kishitűekké vagy hősökké az emberek.

Az előbbi hangjátékot a népszerű tudományos okfejtések, az utóbbi viszont a helyenként groteszk, humoros részletek is érdekessé tet-

ték. (A *Gyertyaláng*... egyszerű, de tiszta hangfelvételét Stanislav Stepanović, a *Vakleszállás* jóval összetettebb hangfelvételét Fece Iván készítette.)

Szolzenyicin művében az ártatlanul meghurcolt Alex személyét alakító Nagygellért János, valamint a másik börtönviseltet, Philippet tolmácsoló Fejes György és a gépeket védelmező, a társadalom »szabályozásán« fáradozó Terbolm új szerepét játszó Ferenci Jenő vonta magára a figyelmet, a *Vakleszállás*-ban pedig elsősorban a két ellentétes magatartást tanúsító Fejes György (parancsnok) és Szkopál Béla (rádiós) jeleskedett.

Jellege szerint e művek közé kívánkozik Henk van Kerkwijk *Für Elise* című hangjátéka is, amely Beethoven életének egy-egy epizódját ragadta meg, s ennek alapján azt domborította ki, hogy a »lángésznek is szüksége van emberi közelségre«. Mégis — a darabot át-meg átszövő kellemes zongorafutamok és a túl egyszerű szöveg miatt — ez a hangjáték inkább a szóra-koztatást és a zseniális művész népszerűsítését szolgálta. Ami — alacsony szintű zenekultúránkat figyelembe véve — nem is baj. De az már igenis baj, hogy a közhelyeken és a pletykaszinten kívül a születésének kétszáz éves évfordulóját nemrég ünneplő nagy zeneszerzőről alig mondott valamit.

A darabot Varga István rendezte, és többszörös szereposztásban Nagygellért János, Sánttha Sándor, Fejes György, Sovényi Károly, illetve Gerich Endre, Ádám Olga, Ladik Katalin és Várady Hajnalka játszotta.

A darab tiszta, hangulatos hangfelvétele Fece Iván munkája volt.

3. EGY KISIKLÁS ÉS KÉT »TISZTES KÖZÉPSZER«

Mint már korábban is jeleztük, a hét hangjátékból egy — Jocelyne Smith *Betonfejország*a — nagyon gyenge volt. Elsősorban rapszodikus szaggatottsága és felszínes riport-szerűsége tette ilyenné, másrészt pedig az, hogy noha a »sima modor 100 leckében«-stílust parodizálta: az országuk közállapotáról mitsem sejtő »betonfejűekről« nemigen tudott

olyasmit elmondani, ami lekötötte volna a hallgatók figyelmét. Ha csak nem találjuk »érdekesnek« azt, hogy a külföldiek vagy a külföldről hazatértek szemében a »dicső betonfejúek« utcái, köztisztviselői, vezető személyiségei stb. *egészen mások*, mint amilyenek a dolyfős, öntelt otthoniak vélik. De hát: »Hiába, néha melléfog az ember« — hallottuk a darab zárómondatát.

Nos, ez a melléfogás — az egész alkotást jellemezte! A kis híján csupa szövegformában előadott hangjáték Benedek Árpádnak és a Rádió népes színészgárdájának sem vált dicsőségére.

A »tisztas közepszert« Jean-Paul Sartre *Szoba* című novellájának rádióváltozata, az *Egynapi halasztás* és Hegedűs Géának *Az özvegy és a katona* című hangjátéka jelentette. Az előbbi az erős érzékiségű fiatalasszony (Éva) és a téboly határán járó férje (Pierre) különös, már-már morbid szerelméről szólt, igen jó lélektani megalapozottsággal, az utóbbi pedig — az ókori történelembe visszanyúlva — azt példázta, hogy az igaz szerelmet sem megfékezni, sem megvásárolni nem lehet, és még kevésbé zsarnoksággal kikényszeríteni.

Sartre rádióra alkalmazott, realitást és irrealitást egybemosó művét a Pierre-t alakító Szilágyi László rendezte — a hatáskeltő eszközök helyes adagolásával —, Hegedűs Géa hangjátékát viszont Virág Mi-

hály, egy kissé vontatottan, főképp a darab elején. Az *Egynapi halasztás* többi szerepét Lőrincz Lajos (Darbédát úr), N. Kiss Júlia (Darbédát-né) és Várady Hajnalka (Éva) játszotta, míg *Az özvegy és a katona* főbb szerepeit Barácius Zoltán, Czehe Gusztáv, Verseghi József, Heck Paula és Sz. Cseh Mária keltezte életre. A hangfelvételt Morvai Károly (*Egynapi halasztás*) és Fece Iván (*Az özvegy...*) készítette.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

E dióhéjnyi jegyzetek semmiképp sem tarthatnak igényt a teljességre. Ellenkezőleg, vázlatosságukkal is csupán azt szándékozzák dokumentálni, hogy a művelődési életünk peremvidékére szorított láthatatlan színház produkciói — erényeikkel és fogyatékságaikkal együtt — az elszigeteltségben élő tanyai, a kulturális rendezvényekben nemigen dúskáló falusi és a professzionális színvonalat egyre inkább igénylő városi hallgatók figyelmét is megérdemlik. És éppen ezért érthetetlen az a közhely, amely valamennyi lapunk és folyóiratunk részéről a hangjátékok iránt megnyilvánul.

Vagy hát a szavak sorsa mindig az marad — még ha hozzánk szólnak is —, hogy elrepülnek?

Tételes igazság, szomorú sors ez — különösképp tájunkon, ahol temetni mindig jobban tudtunk, mint számon tartani vagy ünnepelni.